

Ontmoetingen met je 'zelf'
Wat kunstenaars je aanbieden

Francis Gastmans

Dit boekje is een omwerking van mijn jaaropdracht voor het eerste jaar Kunst en Cultuur aan de Academie van Berchem (2019-2020):

Kies tien kunstenaars of kunstwerken die je aanspreken en bouw daar een virtuele tentoonstelling rond. Je mag werken rond een thema.

Als thema koos ik ‘Ontmoetingen met je zelf’.

Met dank aan Joke Schrauwen, de creatieve docente, voor de uitdaging.

Ontmoetingen met je ‘zelf’ - Wat kunstenaars je aanbieden

Tekst en vormgeving: Francis Gastmans

Versie 11.2 - 2025

Illustratie: Een portret tweemaal afgedrukt, over elkaar

Origineel: Geertje Kapteijns - Portrait XVI – mandala in oker en lila, 2018, acrylverf op papier, 250 gsm, 19,5 x 16 cm (zie p.27)

[https://francisgastmans.com/
francisgastmans@icloud.com](https://francisgastmans.com/francisgastmans@icloud.com)

Je mag al de teksten op mijn website vrij gebruiken. Meer nog, het doel van het delen van mijn gedachten is dat je ze zou gebruiken om daarmee kritisch-onderzoekend je inzichten en die van anderen onder de loep te nemen. Gelieve wel respect te hebben voor het copyright en steeds mij als bron te vermelden wanneer je een stukje kopieert. Dank je.

Wat moet je met dit boekje?

Dit is niet zomaar een boekje om snel eventjes te ‘lezen’. Het is een Pad-vinder boekje¹, een tekst om mee op tocht te gaan, een uitnodiging om scherper waar te nemen, zonder oordelen, en (misschien) iets te vinden rond het begrip ‘zelf’.

Er komen verschillende kunstenaars ‘aan het woord’. De inleidende tekst bij elke kunstenaar is slechts een korte schets, soms erg kort. Het is slechts een hanger om een kleed aan op te hangen. Om het volledige verhaal te kunnen vatten en tot zijn recht te laten komen, is het daarom nodig om op de links in de tekst te klikken, de video’s te bekijken en de interviews te beluisteren of te lezen. Enkel zo kan je de kunstenaar ontdekken en het werk waar het over gaat.²

Na de presentatie van de kunstenaar en haar werk, plaats ik een aantal reflecties. Mijn intentie is om aan de grenzen van je denken te trekken en aan je beeldvorming rond het begrip ‘zelf’. Nergens is er echter sprake van ‘juist’ of ‘fout’, ‘waar’ of ‘niet waar’. Wat voor jou het begrip ‘zelf’ inhoudt, is ‘waar’, dat stel ik niet in vraag. Mijn intentie is niet om te komen tot één visie. Dus vind je in de tekst vragen die elkaar soms tegenspreken.

De kunstenaars staan in alfabetische volgorde.

Dit boekje nodigt je uit om *traag* te lezen. Neem de tijd die het van je vraagt, blader er door, kom er op terug. Gebruik het de volgende maanden om gezellig wat met kunst bezig te zijn en met het thema ‘zelf’ en dus ... met jezelf.

Francis Gastmans

¹ Meer over Gidsen en Pathfinders in: [Padvindend leiderschap - Samen de juiste weg vinden](#)

² Alle links in deze tekst werden op 2/11/24 nogmaals gecontroleerd.

Inhoud

Over het thema ‘zelf’	1
Beeldende kunstenaars	6
Marina Abramović	8
Bang Hai Ja	11
Louise Bourgeois	14
Berlinde De Bruyckere	17
Jeanne-Claude Denat & Christo Javacheff	20
Rackie Diankha	23
Geertje Kapteijns	26
Käthe Kollwitz	29
Chiharu Shiota	32
Bill Viola	35
Rik Wouters	38
Francis Gastmans	41

Over het thema 'zelf'

Ik heb een volledige tekst gewijd aan het thema 'ik-wand', 'identiteit' en 'zelf'. Het is nuttig deze tekst te lezen: *Ik, Identiteit, Zelf*
Hieronder enkele lijnen uit die tekst.

Het is tevens nuttig de tekst te lezen:

Hoe vertel je je levensverhaal?

Wie is je 'zelf'?

Je kunt het begrip 'zelf' op verschillende manieren benaderen.³

- Je kunt 'zelf' benaderen als een object of als een persoon, als 'iets' dat nauwkeurig kan worden omschreven. Je spreekt dan van 'het zelf'. 'Het zelf' of 'het Zelf' heeft een innerlijke structuur of een kern die onveranderlijk is (voor sommige mensen zelfs eeuwig, een ziel). 'Het zelf' is een punt waar alles samenkomt en waar alle gevoelens, gedachten en handelingen uit vertrekken. 'Het zelf' is de plek voor *zelfevaluatie*.

Bij het praten over 'het zelf' verschijnt het beeld van een figuur, een autoriteit, een persoon of verpersoonlijkt aspect binnen in jou. *Wat hoort dan niet bij 'het zelf'?* Deze vraag is vooral belangrijk wanneer je praat over 'het authentieke zelf', 'het Hogere zelf' of 'het Essentiële Zelf' in jou. *Is 'het zelf' een 'feit'?*⁴

- Je kunt 'zelf' zien als een netwerk van elementen. Dicht bij het centrum van het net hebben de kenmerken van 'zelf' een bestendigheid en aan de rand van het net vervullen ze veeleer een sociale functie of rol. De elementen van het netwerk bewegen flexibel. Aan de randen van het netwerk 'zelf' is er veel verandering, in de kern van het

³ De drie manieren om naar 'zelf' te kijken die hier worden beschreven houden verband met de keuze uit de drie grondpatronen: lijnig, systemisch of lemniscatisch. Lees meer in: [Drie grondpatronen om je leven te be-leven](#)

⁴ Lees meer in: [Hoe je zelf 'feiten' creëert - Vier soorten feiten](#)

netwerk weinig of niet.

- Je kunt ‘zelf’ herkennen en beleven als een *dynamisch, nooit eindigend proces* (dus niet als een ‘iets’), een voortdurende beweging van vormen en omvormen. De ervaring ‘zelf’ groeit en ontwikkelt zich van bij je geboorte tot aan je dood. ‘Zelf’ is een nu-gebeuren, niet iets uit het verleden of iets van de toekomst. Er is geen bestendigheid, of toch wel, de bestendigheid van de verandering.

Om over ‘zelf’ te communiceren vertel je in de drie gevallen een verhaal. Dit brengt mij er toe om ‘zelf’ in de eerste plaats te zien als een *verhaal*. ‘Zelf’ of ‘het zelf’ is slechts een ‘realiteit’ als het wordt verteld (in woorden, beelden of daden; tegen jezelf en naar anderen).

Zelfbeeld

Je *zelfbeeld* is het beeld dat jij je vormt over wie jij ‘bent’, het beeld dat jij vormt over je ‘zelf’. Het is het beeld dat je innerlijk ervaart en waarvan je meent dat je het uitstraalt en waarvan anderen iets kunnen waarnemen. Het is een beeld, een voorstelling, een door jou verteld verhaal, een eigen interpretatie. Het stoelt op je persoonlijke ervaringen, je opvoeding en je socialisatie. Je hebt daarbij ook gebruik gemaakt van de beelden en verhalen die leven in je cultuur. Wanneer je ‘zelf’ ziet als ‘iets’ (‘het zelf’) is de kans groot dat de vorm van je zelfbeeld ook statisch is. Je ziet je eigen verhaal als ‘waar’ en bent vergeten dat het opgebouwd is met gedachten, beelden, voorstellingen, interpretaties. Dat zelfbeeld ‘ben’ je echter niet.

Vanuit een andere hoek bekeken groeit en past je zelfbeeld zich aan. Het verwijst naar hoe jij *vandaag* naar jezelf *kijkt* en over jezelf *oordeelt*. Waar je vandaag bv. zegt: “Dit kan ik niet. Dit hoort niet bij mij.” kunnen ervaringen, een opleiding of een coaching als resultaat hebben dat je inziet: “Dit kan ik wel, indien ik dit wil. Ik ben meer en kan meer dan ik dacht.”

Wie je vandaag meent dat je ‘bent’ is een beeld dat gegroeid is uit je ervaringen. Er waren op ieder moment in je leven alternatieve visies,

alternatieve conclusies, alternatieve inzichten. Wie je vandaag meent dat je bent, had je ook niet kunnen zijn. Je waarnemen, je denken, je reflecteren en je besluiten zijn steeds begrensd, ook de innerlijke waarnemingen, de waarnemingen van 'je zelf' en het denken over wie je 'zelf' bent.⁵

Je zelfbeeld is het beeld waar je naar verwijst door je gedrag (= je handelingen, je woorden, je uitingen, je reacties, je lichaamstaal) en het op deze wijze voor anderen 'zichtbaar' maakt. Het is het verhaal dat je zendt naar anderen.

Valt je zelfbeeld samen met jouw 'buitenkant'? Moet het samenvallen? Of kan het niet samenvallen? Laat jij je zelfbeeld samenvallen met je 'identiteit', ... steeds, soms, altijd? In welke mate drukt de uiting van je zelfbeeld je 'zelf' uit op dit moment?

Hoe 'waar' is jouw verhaal over je 'zelf' en je leven?

Geen enkel levensverhaal of verhaal over je 'zelf' is volledig 'objectief' waar, geen enkel beeld is 'af'. Welk verhaal er ook wordt verteld en door wie, het is steeds subjectief. Is het soms 'onwaar'? Wat is 'waarheid'?⁶ Eigenlijk doet het er niet toe of je verhaal 'helemaal waar' is.

Beter is het om te aanvaarden dat ieder levensverhaal '*selectief authentiek*' is. D.w.z. je bent (was) op ieder moment beperkt authentiek, namelijk zo authentiek, zo 'echt' als de situatie toelaat (toeliet) ... voor jou, vanuit jouw perspectief, vanuit jouw mogelijkheden. Op ieder moment maak jij jezelf zichtbaar, zeg je wat je voelt, ervaart en ziet, zonder daarmee *alles* van jezelf zichtbaar te willen en te kunnen maken. Dit laatste is gewoon een onmogelijke eis, dat kan gewoon niet. Ieder levensverhaal is een selectie gemaakt door de verteller.

⁵ Je leest meer over de grenzen van je waarnemingen in: [De Held met de Duizend Grenzen en Uitdagingen](#)

⁶ Lees meer in het hoofdstuk 'Wat is waarheid?' in de tekst: *Hoe je zelf 'feiten' creëert - Vier soorten feiten* - p.48

Het beeld dat anderen zich van jou vormen en het verhaal dat ze over jou vertellen valt zelden of nooit volledig samen met jouw innerlijk beleefd zelfbeeld. Daarnaast wordt je zelfbeeld mee gevormd door wat de mensen die jou ontmoeten jou vertellen over jou. Het beeld van de anderen over jou heeft een beïnvloedende rol.

Beter is het om te aanvaarden dat een herinnering een *constructie* is, een her-inneren. Je raadpleegt niet gegevens die ergens onveranderd liggen opgeslagen in jou. Immers op het moment dat je iets opslaat is dat reeds een interpretatie. Ja, een foto of een video kan je helpen te her-inneren, maar ook dan blijft het verhaal bij de foto of de video een her-interpretatie en her-actualisatie van het materiaal.

Beter is het om te aanvaarden dat het verhaal van een *relatie* of een *ontmoeting* per definitie *eenzijdig* is, zelfs al laat je alle betrokkenen aan het woord. Ieder levensverhaal bestaat uit een enorme hoeveelheid relaties en ontmoetingen, kort of lang, soms zeer kort. Ieder verhaal is per definitie eenzijdig.

Kunstenaars als inspiratiebron

Kunstenaars kunnen je inspireren om op een andere manier naar jezelf en naar je ‘zelf’ te kijken. Denk bij ‘kunstenaars’ niet alleen aan wie in musea of galleries wordt getoond. Je ontmoet allerlei andere ‘kunstenaars’ via een boeiend boek, een aangrijpende film, een interview op radio of tv, een concert, een yoga-leraar, een leraar of begeleider die werkt op een creatief-kunstzinnige manier. Een ‘kunstenaar’ is iemand die zichzelf uitdrukt (telkens opnieuw zich tracht uit te drukken) op een bijzonder persoonlijke, zorgzame, diepe en creatieve manier in een van de vele talen.

Een eigen-zen-nige gedachte:

*Leven is een dynamisch, interafhankelijk, niet eindigend proces,
dat zich uitstrekt in alle richtingen.*

'Leven' is overal volledig 'leven'.

*Alle levende wezens maken gelijk deel uit
van die dynamiek en transformeren voortdurend.*

*Het gaat om een doorlopend proces
dat misschien nooit of ooit is begonnen
en misschien nooit of ooit zal eindigen.*

*'Mens zijn' is als dynamisch proces
slechts één van de vele aspecten van 'leven'*

'Leven' eindigt niet met sterven.

*'Het leven' wel, want dan heb je het proces 'leven'
tot een object gemaakt.*

*Dan geef je het grenzen en
wil je het object kunnen lokaliseren in tijd en ruimte.*

*'Het leven' moet dan ergens aan te wijzen zijn
("Dit is het en dit is het niet."),*

het moet ergens beginnen en ergens eindigen.

*Objecten zijn menselijke producten
en hebben sowieso een begin en een einde.*

Het wordt nog meer eindig wanneer je het hebt over

'mijn leven' of 'haar leven'.

Je beweert dan dat je leven 'bezit'.

*'Leven' kan je niet bezitten,
het is onpersoonlijk en allesomvattend*

Beeldende kunstenaars

Beeldende kunstenaars vertrekken vanuit een niet-weten en toch nemen ze een standpunt in, een *voorlopig* standpunt of een ‘open’ standpunt. Een stand-punt (letterlijk) biedt een beperkt perspectief. Kunstenaars bieden je in hun werk iets dat ‘ontmoetbaar’ is. Door de keuze van het materiaal en de uitdrukkingsmiddelen kunnen hun werken honderden tot duizenden jaren ‘aanwezig’ blijven (bronzen beelden) of zijn ze zeer vluchtig, een momentopname dat zich kan herhalen (een performance) of een werk dat slechts tijdelijk ‘bestaat’ (bv. de werken van Jeanne-Claude Denat en Christo worden na twee weken vernietigd; Shiota stelt haar kunst slechts tijdelijk op, steeds werkt ze ver-nieuw-end).

Ik heb gekozen voor voornamelijk vrouwelijke kunstenaars. Ik heb me beperkt tot negen vrouwen (zeven internationaal bekend, twee lokaal bekend) en twee mannen. Mijn keuze is een persoonlijke verbinding met de kunstenaar of met het werk. Ik breng deze kunstenaars samen omwille van het thema, niet om enige artistieke gelijkenis of kwaliteit. De betrokken kunstenaars zullen het niet steeds eens zijn met mijn interpretatie van hun werk.

Ik herken in hun onderzoek en hun werk, diverse beelden van ‘zelf’:
een betekenisvolle aanwezigheid, een transitioneel fenomeen (Abramović), een lichtgevend wezen (Bang Hai Ja), een levenslange innerlijke strijd (Bourgeois), een metamorfose (De Bruyckere), een wezen dat je pas kent als je het even verbergt (Denat & Christo), een te vertellen verhaal (Diankha), een herkenning en een erkenning (Kapteijns), een verbindend en sociaal wezen (Kollwitz), een emotioneel en relationeel netwerk (Shiota), een voortdurende beweging (Viola), iets wat door passie uit het beeld breekt - uiterlijk en innerlijk (Wouters).

Alvorens verder te gaan, een waarschuwing van [Leonora Carrington](#), de laatste surrealist (1917-2011) tijdens een [interview](#):

“Canvas is an empty space. It is a visual world. You want to turn things into a kind of intellectual game, it’s not. It’s a visual world, which is totally different. You’re trying to intellectualise something desperately and you’re wasting your time. You can understand by your own feelings about things. If you see a painting for instance, that you like. The visual world is to do with what we see as space, which changes all the time.”

“Het canvas is een lege ruimte. Het is een visuele wereld. Je wilt er een soort intellectueel spel van maken, dat is het niet. Het is een visuele wereld die totaal anders is. Je probeert wanhopig iets te intellectualiseren en je verspilt je tijd. Je kunt je eigen gevoelens over dingen begrijpen. Als je bijvoorbeeld een schilderij ziet dat je leuk vindt. De visuele wereld heeft te maken met wat we zien als ruimte en die verandert voortdurend.”

Marina Abramović

De kunstenaar

[Marina Abramović](#) is een Servische video- en performance kunstenaar (Belgrado, 1946). Ze woont en werkt in New York. Vanaf haar eerste performances experimenteert de kunstenaar

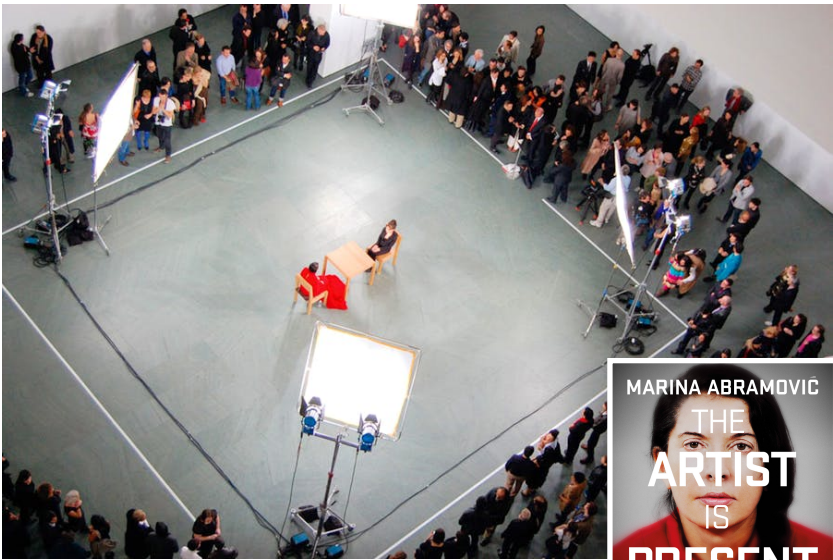

met de grenzen van het menselijk lichaam. Ze test wat het lichaam aan pijn kan verdragen en tart het uithoudingsvermogen. Als een welhaast wetenschappelijk experiment legt ze in haar performances de aard van de menselijke natuur bloot. In veel van haar streng gereguleerde performances is zij volledig naakt. Voor Abramović is haar lichaam haar kunstwerk. Ze wil niet alleen de fysieke maar ook mentale en relationele grenzen onderzoeken. Interactie staat dan ook centraal in haar werk, interactie tussen de toeschouwer en het kunstwerk. Pas dan is voor Abramović een werk compleet. Het kunstwerk an sich betekent niets. Daarom noemt ze haar werken *transitionele objecten*.

Je vindt veel filmpjes over haar werk op [YouTube](#).

De filosofie van Abramović [in 6 minuten](#). De toekomst is [MAI](#)

In 2010 was er een grote retrospectieve tentoonstelling in het MoMa, Museum of Modern Art in New York. Het betekende een terugblik op haar oeuvre, maar vooral een eerbetoon aan haar onbetwistbare bijdrage aan de recente geschiedenis van de kunst als pionier van de performancekunst. Zij was zelf ‘subject’ voor haar performance “[The Artist is Present](#)”. *Drie maanden lang zat ze zes dagen per week acht uren per dag onbeweeglijk op een stoel aan een tafel* (die later werd weggenomen). De bezoeker kon plaats nemen op een stoel tegenover haar. De bezoeker mocht haar aankijken, maar niet met haar praten of haar aanraken.

Reflecties

‘Fysiek aanwezig zijn’ is voor haar een van de fundamentele kenmerken van een ‘persoon’ of een ‘zelf’. Abramović heeft dit tot het uiterste willen onderzoeken. Ik heb al de beschikbare video’s meermaals bekeken en steeds ben ik erg ontroerd door de opstelling, de houding van de kunstenaar en van de bezoekers. Ik ervaar haar werk als geweldig krachtig in zijn eenvoud.

“Be present” In welke mate ben jij nu aanwezig, nu, op de plek waar je nu staat of zit en bij wat je nu doet, terwijl je deze woorden leest?

Wat maakt het moeilijk om helemaal ‘hier’ te zijn?

Indien je niet volledig aanwezig bent, waar ben ‘jij’ dan, of misschien beter, welk stuk van je ‘zelf’ is ergens anders?

Hoe voelt het aan wanneer je helemaal je ‘zelf’ bent in dit moment?

Hoe voelt het aan om helemaal ‘zelf’ te zijn in dit moment?

‘Volledig aanwezig zijn’ vereist vertrouwen. Het werk van Abramović steunt sterk op vertrouwen. Hoe veilig jij je *voelt* speelt daarin een grote rol. ‘Veiligheid’ is een gevoel dat jij uitzendt. Het is niet iets dat een externe macht je biedt (bv. ouders, politie, bewakingsagenten of God) al zal die jouw gevoel kunnen ondersteunen. Ook dit heeft Abramović tot het uiterste ervaren. Je zult meer of minder (delen van) je ‘zelf’ tonen in de mate dat jij vertrouwen *geeft*.

Met haar term *‘transitionele objecten’* wijst Abramović tevens op de dynamiek van het moment. Jij (en je ‘zelf’) bent een kunstwerk, een werk dat ‘kunst’ is in interactie met anderen én in de mate dat de ander deel mag zijn van jouw kunstwerk (= de uiting van je ‘zelf’ op dit moment). Het is niet zonder betekenis dat zij levende mensen als beelden presenteert en bv. geen bronzen beelden.

Bang Hai Ja

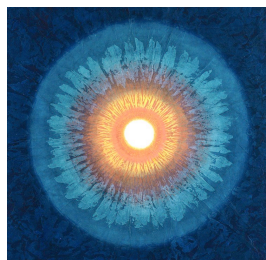
De kunstenaar

Bang Hai Ja werd geboren in Seoul in 1937, woonde sinds 1961 in Frankrijk en is daar overleden in 2022. Ze maakt deel uit van de eerste generatie Koreaanse abstracte schilders. Op haar [website](#) ontdek je meer over haar (na het introductiefilmpje klik je op een taal, rechtsboven).

“Wat opvalt aan het werk van Bang Hai Ja is dat ze in haar werken altijd heeft getracht licht naar buiten te brengen. En deze zoektocht naar licht, gecombineerd met een reflectie op het mysterie van leven en creatie, heeft prachtige schilderijen voortgebracht. Schilderijen waar Oost en West samenkomen, de vrucht van een contemplatieve perceptie van de wereld.” (Hun Bang, artistiek directeur, haar broer)

In 2018 werd ze door de Franse regionale afdeling culturele aangelegenheden gekozen (uit vier kandidaten) om vier glasramen te maken voor de Saint-Piat-kerk, de kapittelzaal van de kathedraal van Chartres. Ze ‘schildert’ en ‘boetseert’ al jaren met glas, d.w.z. net als bij haar schilderijen speelt de structuur van het oppervlak een grote rol in het breken van het licht. Een bedrijf in Duitsland bood haar de mogelijkheid om haar techniek toe te passen op zeer grote oppervlakten. De glasramen zijn 426 x 161. In een [video](#) vertelt ze over haar werk aan de glasramen. Wellicht worden de ramen in 2021 geplaatst.

Twée van de vier glasramen voor de kathedraal van Chartes.

BANG HAI JA
Projet de création
de 4 vitraux de la
Salle Capulaire de la
Cathédrale Notre-
Dame de Chartres

Amour,
vibration de lumière

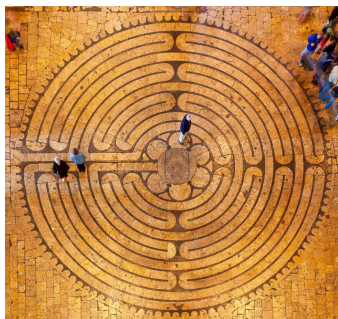
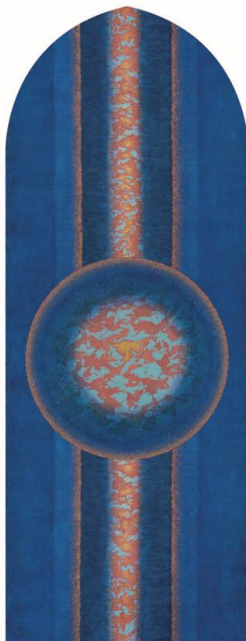
De la vie naît l'amour, de
l'amour naît la vie.
Toute vie est amour.
L'amour n'est rien sans la
lumière, la lumière n'est
rien sans l'amour.
L'amour est
inconditionnel.
L'amour donne la joie.

*Flammes rouges
intenses sur un fond
de bleu outremer.
Cercle rouge lumineux au
centre sur fond bleu clair.*

426 x 161 cm
(Baie Sud 1)

© banghajja.com

Het labrynt in de kathedraal van
Chartres

Van dit glasraam kon in Parijs een
maquette worden bewonderd

Reflecties

Wanneer ik in Parijs ben loop ik altijd even langs bij het Musée [Cernuschi](#). In februari 2019 liep ik de trap op. Ik wist niet dat er een [tentoonstelling](#) was van Bang Hai Ja “*Et la matière devint lumière*”. Ik kende de kunstenaar niet. Wanneer ik boven kwam werd ik overweldigd door een reeks cirkels die licht leken uit te stralen. Ik stond sprakeloos. Wat ze wil bereiken daar slaagt ze in: materie wordt licht. Zo kijkt ze ook naar de mens: *wij stralen licht uit wanneer we volledig ‘open’ gaan, en wij kunnen ook het licht bij anderen waarnemen.*

Ze heeft zich in de jaren zestig bekeerd tot het christendom en maakt haar eigen synthese met het taoïsme en het boeddhisme waar ze mee opgroeide. Dat maakt dat ze niet ‘christelijk’ kijkt naar de mens.

Ik kijk zelf niet ‘religieus’ naar de mens en naar ‘zelf’ maar herken wel het ‘licht’ dat sommigen uitstralen, alsof er licht uit hen komt, en hoe anderen eerder ‘dof’ verschijnen.

Waar schuilt het licht van jouw ‘zelf’? Welke plek in jou voelt aan als ‘lichtgevend’? Wat zie je wanneer je licht ziet in anderen? Waaraan merk je dat? Van waar meen je dat dit vertrekt?

Is ‘licht’ een vast gegeven, al dan niet verduisterd door regels en normen? Of is ‘licht’ een samenspel met verschillende elementen, die dan aanwezig dienen te zijn om samen ‘licht’ te maken?

Of is ‘licht’ een bron die sterker en zwakker straalt afhankelijk van de omstandigheden en je ontwikkeling?

Daarnaast geeft de opdracht in de kathedraal van Chartes tevens een hint naar het labirint als symbool voor de levensloop. “*In een doolhof verlies je je weg, in een labirint vind je je weg.*”

Hoe ontmoet je (je) ‘zelf’ wanneer je het naar binnen draaiend pad en de naar buiten draaiende terugweg aflegt?

Hoe verliep jouw levenspad tot nu toe en waar wil je morgen lopen?

⁷ Erfzonde, negatief beeld van het lichamelijke, je hebt een verlosser nodig want je kunt niet zelf een hoger niveau bereiken, je hebt de genade van God nodig, enz.

Louise Bourgeois

De kunstenaar

[Louise Bourgeois](#) geboren in Parijs in 1911 en gestorven in New York in 2010, was een Frans-Amerikaans kunstenaar en beeldhouwer. Ze was een radicale figuur die haar eigen weg bewandelde met scherpzinnigheid, intelligentie en lef – zo nu en dan zelfs tegen de gangbare smaak en ideeën in. Tegenwoordig wordt ze gezien als een icoon van de late twintigste-eeuwse kunst, die persoonlijke verhalen en psychologische inzichten combineerde met buitengewone artistieke vernieuwingen.

“Anno 2019 geldt Bourgeois als een belangrijke inspiratiebron om het eigen ‘ik’ te onderzoeken. Waar de abstracte kunst naar pure waarden zocht, duikt zij in het vuile, fysieke, kleinmenselijke bedrijf. Gezien de heftigheid van het werk is de ruime, ietwat cleane opstelling van de werken in Museum Voorlinden wel zo prettig. De titel van de tentoonstelling “To unravel a torment” klinkt zwaar, maar voor Louise Bourgeois was deze ‘ontrafeling’ een therapeutische daad. Je kunt haar werk op een intellectueel niveau bekijken, zoals de psychiater en de kunstkenner gewoon zijn te doen, maar om de kracht ervan te ondergaan is meer nodig. Je redt het zelfs niet met empathie. Pas voorbij de emotie kom je terecht in de rauwe, woordeloze, instinctieve drang tot zelfbehoud. De sardonische humor biedt voldoende tegenwicht om heelhuids uit die afdaling in de hersenstam terug te keren.”

Meer in het artikel van [DHC](#) Den Haag Centraal 22/10/19.

Geboorte

Museum Voorlinden (NL) presenteerde in nov 2019 - mei 2020 *Louise Bourgeois – To Unravel a Torment*, een zes decennia overspannende overzichtstentoonstelling met veertig sleutelwerken. Bij de ingang stond deze *Maman* (1999) de grootste spin die Louise Bourgeois ooit heeft gemaakt.

Reflecties

“Maman (1999) een spin van brons en staal met marmeren eieren. Voor Louise Bourgeois een ode aan haar moeder maar tevens een zelfportret. De spin die zijn eigen constructies maakt uit zijn eigen geest en lichaam. De spin en kunstenaar als herstellende. Als een spinnenweb stuk gaat wordt het weer hersteld.” ... “Zij zag in de spin een symbool van bescherming en herstel en een verwijzing naar haar moeder. Daarnaast zag zij in de spin een dreiging, die ook valstrikken (lees web) aanlegt om prooi te vangen.”

De manier waarop Luise Bourgeois omging met de relaties in haar leven en met (wat zij beleefde als) het lijden, toont hoe je verstrikt kunt geraken in een onontwarbaar kluwen van relaties en gevoelens. Het is een net van interpretaties, invullingen, misverstanden, beelden, normen en reacties dat je zelf spint.

Je spint je ‘zelf’-net en weet hoe je daarbinnen moet bewegen. Wil de moeder-spin in jou een warme, tedere moeder zijn dan zal dit ook voelbaar zijn in je web. Is het een net om te verwelkomen, te omhullen en te beschermen? Of een net om vast te binden, te immobiliseren, gevangen te houden? Reageren op pijn en onrecht met lijden (wat Bourgeois deed) is een keuze! Het is geen onontkoombaar gedrag. Iedereen maakt in het leven pijnlijke situaties mee waar je op diverse manieren op kunt reageren: met verontwaardiging, of met onmacht-gevoelens, of met lijden, of met apathie, of met opstandigheid, of met gelatenheid, of met mededogen of ...

Hoe reageerde jij tot nu toe op pijnlijke ervaringen, op een relatiebreuk, op schending van vertrouwen, op een ziekte, op onrechtvaardigheid, op schijnheiligheid, e.d.?

Hoeveel afstand beleef jij tussen de ervaring en je ‘zelf’?

Is een ervaring iets ‘van’ jou of ‘overkomt’ ze jou?

Hoe wordt je ‘zelf’ gekwetst? Welke actie kan het helen van je ‘zelf’ ondersteunen?

Berlinde De Bruyckere

De kunstenaar

[Berlinde De Bruyckere](#) (Gent, 1964) volgde de opleiding monumentale kunsten aan Sint-Lucas te Gent, waar ze afstudeerde in 1986. Ze maakt driedimensionale beelden, installaties en aquarellen. Ze breidt haar persoonlijke iconografie uit met impactvolle beelden in was van mensen en paarden. Ondanks de grote formele verscheidenheid van haar werken vormen de eenheid van materiaalkeuze, de gebruikte technieken en de terugkerende symbolen en motieven een rode draad door heel haar oeuvre. Terugkerende thema's in haar werk zijn kwetsbaarheid, vergankelijkheid en eenzaamheid. Eerst maakte ze zogenaamde "dekenmensen": kwetsbare, gehavende figuren met dekens over het hoofd. De dekens beklemmen maar bieden ook bescherming. Later ging ze vervormde lichamen boetsen uit was, bedekt met wol, vaak zonder hoofd en geslacht. De Bruyckere staat ook bekend om haar sculpturen en installaties met bomen en met vervormde paardenlichamen.

[Recent werk](#) tijdens “Aletheia,” (a powerful solo exhibition on view through March 15, 2020 at the Fondazione Sandretto Re Rebaudengo in Turin).

Lees een [interview](#).

Sinds 2011 maakt De Bruyckere gebruik van metamorfose om de dualiteit van het leven in beeld te brengen. Menselijke lichamen ondergaan een oncontroleerbaar omvormingsproces naar wezens tussen plant en dier met takachtige ledematen of bloederige geweien. In haar sculpturen toont Berlinde De Bruyckere ons het lichaam en het leven in al zijn kwetsbaarheid.

Marthe, 2008. Wax, epoxy, metal, and wood, 280 x 172.5 x 119.5 cm

Barbara Baert: *“Haar werken komen van een kosmische wereld, waar mens en dier nog niet van elkaar gescheiden waren. Waar het a-
iconische en het iconische nog niet gesplit waren en waar de sekses
ook nog niet gesplit waren... Het lijkt wel alsof de kunstenaar beelden
verzamelt op de grens tussen mens en dier. Beelden in de zone tussen
destructie en herstel, tussen angst en herontwikkeling.”*

Reflecties

Metamorfose, transformatie, omkering, drastische verandering ... het zijn begrippen die een fundamentele omvorming van een gegeven aanduiden. Het is niet zomaar een kind dat groeit of een nieuwe tak aan een boom.

Is 'zelf' een gegeven? Hoe is het jouw 'zelf'?

Is het een 'vast gegeven'? Hoe 'vast' is het?

Welke veranderingen hebben in het verleden al plaatsgevonden?

In alle ontwikkelingen gaat het steeds om het transformeren van bestaande elementen en bestaande energie. Wanneer een zaadje uitgroeit tot een volwaardige plant wordt geen nieuwe materie gevormd zomaar uit het niets. De plant vormt *bestaande* energie en materie om tot cellen, tot bladeren en tot takken.

Transformeren betekent: verbinden, vergroten, versterken, uitbreiden en omvormen van bestaande gegevens en energie. Dit gebeurt in jou en tussen jou en andere mensen, dieren en natuurelementen. Kijk eens goed met wie en met wat je allemaal verbonden bent. Geniet van de verbindingen. Je bent een wezen-in-verbinding! Leren, groeien, oplossen, veranderen, enz. gebeurt steeds via verbindingen met mensen, dieren en natuurelementen die zorgen voor transformatie, omvorming en omzetting van energie.

Een mens maakt verschillende transformaties, zelfs metamorfoses, mee in haar leven; soms zacht en klein, soms hevig en ingrijpend, soms lijken ze door externe factoren opgedrongen, soms zijn ze bewust gekozen. Het begrip 'zelf' is flexibel, soepel en veerkrachtig. Soms echter is er sprake van verharding. Zoals het verharden van takken ook 'groeit' betekent, om nieuwe groene scheuten toe te laten.

Hoe vaak heb je reeds je 'zelf' moeten heruitvinden?

Wanneer heb jij laatst een omvorming van je 'zelf' ervaren?

Wat was de aanleiding en wat was het resultaat?

Jeanne-Claude Denat & Christo Javacheff

De kunstenaars

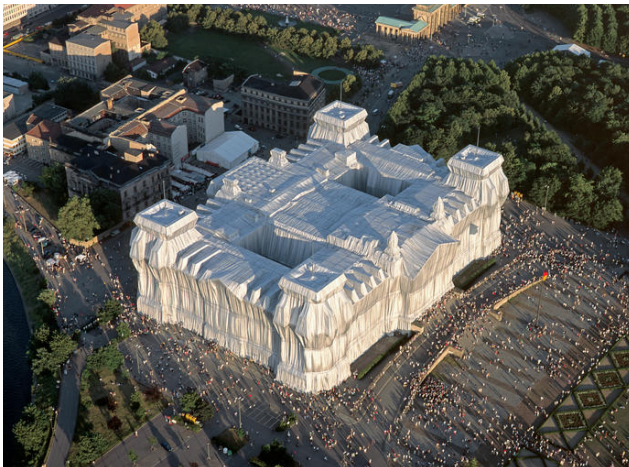
Christo Vladimirov Javacheff of kortweg [Christo](#) (1935-2020) was een Bulgaars-Amerikaans architect, beeldhouwer, installatiekunstenaar, schilder en tekenaar. Hij is vooral bekend vanwege zijn ‘inpakkunst’. Die ontstond in nauwe samenwerking met zijn vrouw, Jeanne-Claude Denat de Guillebon (1935-2009). Christo en Jeanne-Claude vonden het als kunstenaars belangrijk dat zij samen genoemd werden. Omdat men

Jeanne-Claude en Christo 1995

het werk van het koppel steeds met *zijn* naam aanduidt, heb ik gekozen om ditmaal haar vooraan te zetten. Ze hebben gebouwen, monumenten, bruggen en kusten ingepakt, eilanden omhult (Biscayne Bay, Greater Miami, Florida 1980-83), grote parasollen op een lange rij gezet in een heuvelachtig landschap (Japan en de VS, 1984-1991), wandelwegen op het water aangelegd (Lago Iseo, Italië 2014-2016). Teveel om op te noemen, stuk voor stuk geweldig boeiende projecten. Lees meer op hun [website](#).

Er mag gerust worden gezegd dat Jeanne-Claude en Christo niet alleen kunstenaars, maar ook organisatoren van wereldformaat waren. Ze financierden de projecten, die erg kostbaar zijn om uit te voeren, enkel met de verkoop van tekeningen, voorontwerpen, foto's, boeken en vroeger werk. Zij weigerden elke vorm van sponsoring. Alle ‘vrijwilligers’ die meewerkten aan de projecten werden betaald. Ik heb veel bewondering voor het koppel, niet alleen omwille van de creatieve ideeën en de geweldig boeiende projecten, maar vooral voor de manier waarop zij hun ideeën hebben uitgewerkt.

De [Reichstag](#) in Berlijn werd uitgevoerd in 1995. Het project startte al in 1971. De muur was gevallen in 1989. Het is bijgevolg een symbolisch werk geweest. Twee weken heeft het gebouw volledig ingepakt gestaan. Vijf miljoen toeristen kwamen het bewonderen.

Reflecties

Wat me in hun werk treft m.b.t. het thema ‘zelf’ is niet het inpakken zelf maar het fenomeen dat iets dat je kent voor een tijdje aan het oog wordt onttrokken. Je kent het iconisch monument of gebouw, maar nadat het even verborgen was, beleef je het op een andere manier. Je kijkt anders, je kijkt naar andere details.

Hetzelfde gebeurt wanneer je een tijdje het beeld inpakt dat je hebt van je ‘zelf’. Je neemt zoveel als ‘van-zelf-sprekend’ aan over je ‘zelf’ en je spreekt er vaak op een ondoordachte, vanzelfsprekende manier over. Door op een doordachte manier ‘zelf’ even ‘in te pakken’, kan je er zinvolle vragen over stellen.

*Je kunt je ‘zelf’ inpakken bv. met stilte. Een persoonlijk verhaal.
Midden de corona lockdown heb ik 10 dagen ‘stilte-vakantie’
genomen: smartphone en iPad afgezet, met niemand contact genomen,
geen radio of muziek (tv heb ik niet), zo weinig mogelijk in de spiegel
kijken, wat langer mediteren. Ik moest wel nog boodschappen doen en
koken. Ik reflecteerde bij de vragen: Wat doe ik nu, op dit moment?
Wie of wat heeft dit gedrag ooit gestimuleerd of mee gevormd? Hoort
dit gedrag bij mijn kern, mijn ‘zelf’, bij mijn ‘natuur’ of bij een van de
sociale rollen die ik opneem?*

Het is echter de vraag of niet een andere beweging nodig is, namelijk: je ‘zelf’ uitpakken! We zijn ‘ingepakte wezens’. De meesten van ons lopen rond met een verpakking die uit vele lagen bestaat.⁸

*Welke kenmerken van je sociale rollen verbergen je ‘ware zelf’?
Wie schuilt er in je uiterlijke verschijning (je ik-wand)?
Wie toon je wanneer je anderen ontmoet? Wie toon je niet?
Wanneer en hoe maak jij een gezond onderscheid tussen ‘imago’, ‘rol’,
‘ego’ en ‘zelf’? Hoe hanteer je dat onderscheid?
Wie is de ‘leider’ van je leven en waar bevindt die zich?
Kan je ‘zelf’ groeien en hoe?*

⁸ Lees mee in: [Ik, Identiteit, Zelf](#)

Rackie Diankha

De kunstenaar

[Rackie Diankha](#) is geboren in Dakar, de hoofdstad van Senegal. Zij studeerde in 1995 af aan de prestigieuze Academic Fine Art School of Ecole des Beaux Arts in Dakar, Senegal. Ze nam deel en presenteerde haar kunstwerken tijdens internationale kunsttentoonstellingen in Senegal, Zuid-Afrika, Frankrijk, België, Australië, Duitsland, Spanje en de Verenigde Staten. Ze is betrokken geweest bij het decoreren van films en animaties. Haar kunstwerken zijn een mix van textiel en afbeeldingen met weefsymbolen, omdat lijnen alomtegenwoordig zijn in onze omgeving. Ze heeft ook een aantal jaren gewerkt aan het beheersen van de technieken om Afrikaanse traditionele kledingstukken in haar schilderijen te integreren om verschillende levensfasen weer te geven, zoals geboorte en jeugd.

Rackie was een bekende kunstenaar in Senegal en in Oostenrijk waar ze een tijdje werkte en tentoonstelde. Ze heeft ook in Brussel een expositie gehad.

Rackie Diankha woont en werkt nu in Washington D.C., VS. Ze heeft er sinds enkele jaren haar eigen galerie: Rackie Diankha Diallo Galery.

Rackie Diankha - *Le Sac de ma Grand-Mère*
canvas, olieverf, textiel, lijm - 60cm x 80cm - 2001

Reflecties

Wat me tot de keuze bracht is het boeiend verhaal bij het schilderij: als kind zaten Rackie en de andere kinderen aan de voeten van haar grootmoeder. Die droeg altijd een grote kleurrijke schort met enkele zakken. Dan gebeurde het, ... de grootmoeder ging heel traag met een hand in een van de zakken, ... de kinderen werden stil en keken vol spanning uit naar wat er zou gebeuren, ... traag startte grootmoeder een verhaal, altijd een nieuw verhaal (of een andere versie van een bestaand verhaal).

Alle meningen en visies over 'zelf' zijn verhalen! Het vertellen van verhalen is de meest aantrekkelijke vorm voor het doorgeven van een visie, een mening, een opinie, een theorie. Het begrip 'zelf' kan niet zonder een verhaal.

Welk bekend verhaal (oude sages, mythes, oude en nieuwe literaire vertellingen) over 'zelf', 'persoon', authenticiteit', e.d. ken jij?

Welk verhaal spreekt jou aan?

Welk verhaal vertel jij zelf over je 'zelf'?

In zijn boek De Held met de Duizend Gezichten (1949, nieuwe uitgave AnkhHermes 2020) heeft Joseph Campbell honderden verhalen verzameld en er één groot verhaal van gemaakt, de mono-mythe: De Tocht van de Held. Het boek is nu zelf een mythe geworden. De Tocht van de Held wordt vaak vereenzelvigd met het zoeken van je 'ware zelf' of zelfs het 'Hogere Zelf', de Heilige Graal.

Ik heb kritische bemerkingen op het werk van J.Campbell. Hij ging m.i. tewerk als Procrustes. Wanneer ik de mythen afzonderlijk lees, haal ik er meer uit dan de mono-mythe. Zijn werk illustreert wel dat de zoektocht naar wat 'boven' en 'buiten' de mens de mens tot 'mens' maakt, in alle tijden en alle culturen is. Het toont tevens de kracht van verhalen. J.Campbell was kind van zijn cultuur en zijn tijd en dacht sterk vanuit een lijnig grondpatroon waarbij je alles in keurige vakjes indeelt.

Geertje Kapteijns

Over de kunstenaar

Geertje Kapteijns (St. Michielsgestel NL 1980) is beeldend kunstenaar en illustratief en grafisch ontwerper. Ze woont en werkt in Dordrecht.

Website: <http://www.geertjekapteijns.nl/>

Geertje Kapteijns: *“Tijdens het werken zoek ik naar een juiste balans tussen ontdekken en bewust creëren. Het verwelkomen van toeval en ontdekkingen doen. Het geeft ruimte om mijn persoonlijke voorkeuren te onderzoeken; aan welke kleuren, gereedschap, formaat en soort ondergrond heb ik vandaag behoefte? Deze gegevens vormen een soort pad wat zich steeds verder uitrolt en waar ik mij op begeef. Wat doet materiaal; welke vormen ontstaan, hoe reageren kleuren op elkaar? Transparantie en dekking, gelaagdheid, structuur. Alles draagt bij aan het beeld dat ik op een bepaald moment als ‘af’ ervaar en het ontstane werk vrij is komen staan van zijn oorsprong. Wat ik belangrijk vind is de mate van informatie die ik als maker in een beeld communiceer, mijn beelden zijn niet af, niet uitgewerkt. Een beeld moet ‘open’ blijven. Te veel informatie sluit een beeld af, maakt het eenduidig. Wat is er nog herkenbaar in mijn overlevering en leidt dat naar een nieuwe of eigen interpretatie? Hoe interpreteert of reflecteert een ander het gegeven beeld?”*

Als grafisch ontwerper maakt ze mooie krijtbord-tekeningen die ze laat afdrukken op postkaart formaat en aanbiedt via de website <https://www.kapiteinkalk.nl/>

Portrait XVIII, 2018, Acrylic paint on paper,
250 gsm, 26 x 34 cm

Portrait XVI – mandala in ochre
and lilac, 2018, Acrylic paint on
paper, 250 gsm, 15,5 x 19,5 cm

Portrait III – mandala portrait
in blue, 2017, Acrylic paint on
paper, 250 gsm, 11,5 x 16,5 cm

Dit zijn verschillende portretten op basis van dezelfde oude foto van een soldaat die Geertje Kapteijns vond op een vlooiemarkt. De kunstenaar heeft de identiteit van de geportretteerde slechts summier gedefinieerd. Iedere vorm van herkenning ligt bij de toeschouwer.

Reflecties

Mij deed het ‘blauwe portret’ onmiddellijk denken aan Vincent Van Gogh. Ik heb een speciale band met Van Gogh. Ik weet wel dat er geen verband bestaat tussen het portret van Geertje Kapteijns en Van Gogh. Dat is net het punt. Ik projecteer in het schilderij wie ik wil. Daarin ligt voor mij de kracht van dit kunstwerk. Het werkt uitdrukkelijk als een ‘toverspiegel’: je kunt niet anders dan er iemand in projecteren. En wie jij er in ziet werd niet door de kunstenaar geschilderd.

Je ‘zelfbeeld’ is niet het beeld dat je uiterlijk ziet (!) maar het innerlijk beeld dat je projecteert op wat voor je verschijnt. Dit gebeurt zelfs met je spiegelbeeld. Je ziet bv. niet je biologische leeftijd maar je ‘beleefde zelf’. Veel mensen schrikken wanneer ze zichzelf de eerste keer op een scherm zien bewegen en horen praten. Ze herkennen zichzelf niet onmiddellijk in het beeld en in de klank van de stem.

Hoe kijk je naar jezelf? Hoe wil je dat anderen naar jou kijken?

Wat wil je dat anderen zien wanneer ze naar je kijken?

Het beeld dat jij ziet in de spiegel is niet het ‘juiste’ beeld. Je vergeet dat het fout is en dat links en rechts omgekeerd zijn. Toch zie je volledig ‘jezelf’ daarin, gewoon. Nu ja, wat maakt het uit? Het zou echter akelig zijn indien het beeld in de spiegel gelijk zou zijn aan het beeld dat anderen van jou zien. Wanneer je dan je rechteroor aanraakt zou in dat beeld jouw hand naar de linkerkant gaan in de spiegel (immers jouw rechteroor).

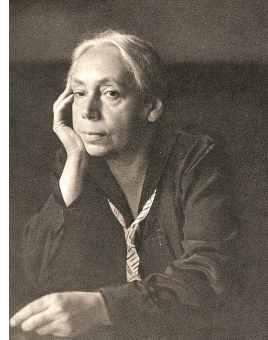
Wanneer ik een selfie neem met mijn iPhone zie ik op het moment van de opname het foute beeld. De weergave daarna is wél het correcte beeld. (dit doen niet alle smartphones). Zet eens een video-opname van een iPhone of een iPad naast de spiegel.

Welke verschillen merk je op? Waarin verschilt je reactie op het video-beeld met die op je spiegel-beeld? Welk beeld is het aangenaamst voor jou? Wanneer ervaar jij het beeld als het meest ‘echt’?

Käthe Kollwitz

Over de kunstenaar

[Käthe Kollwitz](#) (1867-1945) was een Duitse grafisch kunstenaar en beeldhouwer. Na haar huwelijk in 1891 vestigde zij zich met haar man, de arts Karl Kollwitz, in een arbeidersbuurt te Berlijn, waar Karl zijn medische praktijk had om armen te verzorgen. Gegrepen door de sociale noden en de verbondenheid tussen moeder en kind, maakte zij deze tot onderwerp van haar prenten. Ze wijdde zich geheel aan de grafische technieken, die zich het best leenden voor het getuigend karakter van haar werk. In de oorlogsjaren 1914-1918 begon ze te beeldhouwen. Op 23 oktober 1914 stierf haar 17-jarige zoon Peter Kollwitz, bij een aanval op Diksmuide in Vlaanderen. Na 1919 beeldde zij vooral de oorlogsellende uit. Haar onverminderde uitdrukingskracht zocht zij toen in een grotere vereenvoudiging van de vorm en een streven naar abstracte, stilerende monumentaliteit. In 1933 werd haar kunst verboden door het Nazi-regime wegens 'ontaarde' kunst. Een [video](#) schetst een portret van haar.

1927

Moeder en dood kind 1903

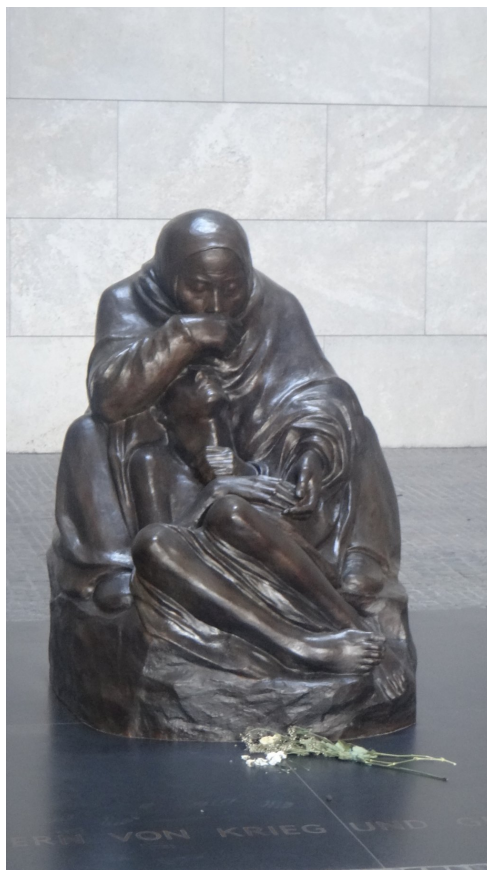
De rouwende ouders (voor hun zoon Peter †1914) Duitse begraafplaats
Vladslo WestVlaanderen (BE)

Het [Neue Wache](#) (Nieuwe Wachthuis) is een gebouw in het centrum van Berlijn, dateert uit 1816 en is ontworpen door de architect Karl Friedrich Schinkel. Oorspronkelijk

gebouwd als wachthuis voor de troepen van de kroonprins van Pruisen, wordt het gebouw sinds 1931 gebruikt als oorlogsmonument.

Na de Duitse hereniging werd de Neue Wache in 1993 opnieuw ingewijd als het "Centrale Monument van de Bondsrepubliek Duitsland voor de Slachtoffers van Oorlog en Tirannie". Het beeld is een vergrote versie van Käthe Kollwitz's sculptuur Mother with her Dead Son. Deze sculptuur bevindt zich direct onder de oculus (een grote opening in het dak) en wordt dus blootgesteld aan de regen, sneeuw en kou van het Berlijnse klimaat, wat het lijden van burgers tijdens de Tweede Wereldoorlog symboliseert.

Piëta (Moeder met dood kind) 1937/1938 - brons
in Het Neue Wache, Berlijn

Reflecties

Ik kies voor een klein beeld: de Piëta gemaakt in 1937/1938 Het beeld geeft weer waar het bij een piëta werkelijk om gaat: de relatie van een moeder met haar dode kind.

Käthe Kollwitz zag niet één mens, maar alle mensen (zelfs in de beeldengroep voor het graf van haar zoon). Haar kunst stelde van bij het begin de vraag naar de relatie tussen individu - groep - maatschappij - wereld.

Je bent maar je 'zelf' omdat er 'anderen' zijn. Sterker nog, je bent maar je 'zelf' in de mate dat je je deel bent van een groep.

Je bent maar een 'zelf' omdat er 'anderen' zijn. Wanneer 'zelf' en 'anderen' samenvallen, vallen ze weg en zijn er alleen nog 'mensen'.

Je 'zelfbeeld' krijg je door de interactie met de anderen. Introspectie is onvoldoende. Het introspectief beeld dat je construeert van je 'zelf' is zeer waardevol maar geeft geen totaalbeeld. Je zal in interactie moeten gaan met het beeld dat anderen bieden. Dan ontdek je dat je een 'verbindend wezen' bent. Je staat in verbinding met alle mensen niet alleen met de personen uit jouw familie-groep-religie-land-cultuur.

Haar kunst toont voor mij de weg die ze is gegaan van een '*medelijdend zelf*' (pity, feel sorry for, have mercy) via een '*medelevend zelf*' naar een '*mededogend zelf*' (compassion).⁹

Hoe sterk bepalen de genetische gegevens van je familie jouw 'zelf'?

Hoe voel jij je verhouding tot de mensen rondom jou?

Welke elementen of kenmerken van jou zouden er niet zijn zonder de anderen?

Met wie voel jij je verbonden?

⁹ Lees meer in [Medeleven Empathie Mededogen](#)

Chiharu Shiota

De kunstenaar

[Chiharu Shiota](#) werd in 1972 geboren in Osaka, Japan; maar woont en werkt sinds 1997 in Berlijn. De laatste jaren werd haar werk wereldwijd tentoongesteld.

Shiota brengt performance, lichaamskunst en installatie samen in een proces dat het lichaam centraal stelt. Haar veranderende artistieke proces verkent concepten zoals tijdelijkheid, beweging, herinnering en droom.

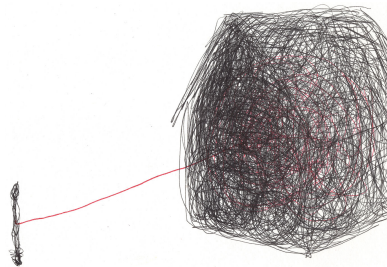
De spectaculaire installaties van Chiharu Shiota transformeren de ruimtes waarin ze zich ontplooien. Ze combineren textielen, zoals wol en katoen, met verschillende elementen, beeldhouwde vormen en gebruikte voorwerpen. De thema's die je vaak terugvindt: relaties, verbindingen, verbondenheid. Ze maakt haar werken ter plaatse. Na de tentoonstelling wordt het werk weer afgebroken.

Op [YouTube](#) ontdek je deze boeiende kunstenaar.

Ik kies voor het werk *Me Somewhere Else* (2018), tentoongesteld in de Bernheimzaal van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Brussel van 11.10.2019 tot 09.02.2020

2017

Relationality, sketch, 2015

Me Somewhere Else (2018)

Me Somewhere Else neemt een bijzondere plaats in Shota's oeuvre in. Ze vertelt het verhaal over haar strijd tegen de ziekte en de zekerheid dat haar geest haar lichaam zal overleven: *'Voordat de diagnose kanker gesteld werd, dacht ik: als ik sterf, dan sterft mijn hele wezen. Ik zal doodgaan, maar nu weet ik dat alleen mijn lichaam verdwijnt, niet mijn geest. Mijn geest blijft ergens anders. Dit gevoel is moeilijk uit te leggen. Ik maak kunst om dit zelf te begrijpen en aan anderen te kunnen uitleggen.'*

Reflecties

Het werk *‘Me Somewhere Else’* herbergt een enorme visuele kracht en neemt een bijzondere plaats in Shiota’s oeuvre in. Ze vertelt over de strijd tegen haar ziekte en de zekerheid dat haar geest haar lichaam zal overleven: *“Voordat de diagnose kanker werd gesteld, dacht ik: als ik sterf, zal alles om mij heen sterven; ik zal sterven. Nu weet ik dat alleen mijn lichaam sterft - niet mijn geest. Mijn geest blijft ergens anders.”*

Daarnaast toont haar ganse oeuvre het leven als een groot netwerk aan verbindingen. De draden lopen alle kanten uit en verbinden zowel belangrijke elementen als ‘onbenulligheden’. Alles hoort erbij, alles hoort bij jou, niet alleen de mooie momenten. Het is goed om te kiezen welke elementen je in je leven wilt ontwikkelen, maar ‘zelf’ is geen keuze, het is niet enkel je bewustzijn, het is alles samen. Zelf-acceptatie sluit niets uit, niet je onbewuste, niet het onbekwame.

Geest en lichaam zijn één. Maar hoe moet het dan wanneer je lichaam ziek is, erg ziek zelfs of verminkt of stervende?

Wanneer maak jij toch een onderscheid tussen je ‘zelf’, je ‘geest’ en je lichaam? Wat moet je overwinnen om ondanks alles je lichaam en je geest als één te blijven ervaren?

Wat wil je liever niet erkennen en tonen als deel van je ‘zelf’?

Een persoonlijk verhaal: In 2002 verbleef ik in Dakar, de hoofdstad van Senegal. De armoede is enorm, er zijn duizenden bedelaars, net zoals het aantal zieken die op straat leven. Ik ontmoette een zeer magere man wiens benen volledig geatrofieerd waren. Hij kroop rond op zijn knieën en sleepte zichzelf voort met één hand. De andere hand stak hij uit om te bedelen. Toen ik hem voor de tweede keer een aalmoes gaf, vroeg hij “Ça va?” (Gaat het?) Ik aarzelde en antwoordde dat ik kan ‘gaan’ (Moi je vais). Hij keek me recht in de ogen en zei “Indien ik zou samenvallen met mijn lichaam was ik reeds lang dood. Ik weet niet waarom Allah mij dit lichaam heeft gegeven, maar ik zal het dragen.”

Bill Viola

De kunstenaar

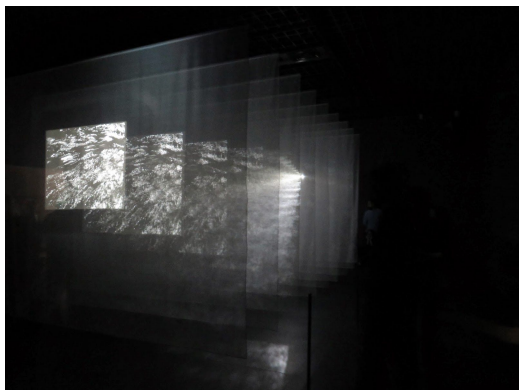
[Bill Viola](#) (1951-2024) is een Amerikaans kunstenaar die internationaal bekend werd met zijn bijdragen tot de videokunst. Bill Viola exposeerde zijn werk op de belangrijkste locaties voor beeldende kunst. Zijn werk gaat over centraal menselijke thema's als geboorte,

2016

dood, liefde, emotie en een soort humanistische spiritualiteit. Hij heeft zich steeds laten inspireren door mystieke tradities zoals zenboeddhisme, christelijke mystiek en soefisme. Zijn werken doen vaak schilderachtig aan. Doordat de beelden zeer langzaam bewegen kan de toeschouwer diep in de verschillende betekenislagen 'wegzakken'. Een video van Viola is een beleving. Je kunt er niet gewoon naar kijken. Je wordt meegenomen in de bewegingen van mensen, het water of het vuur. Je vindt ontzettend veel video's met het werk van Viola op [YouTube](#). Ik kan er uren naar kijken. De beleving in de ruimte van een museum is uiteraard nog veel intenser.

Ik kies voor een werk dat ik zag tijdens de grote tentoonstelling in Parijs (5-3 / 21-7-2014). Het werk dat te beleven was in Parijs in 2014 vind ik niet terug op internet, wel een werk dat er erg op lijkt: [The encounter](#). In die video lopen twee vrouwen in dezelfde richting. In de video in Parijs liepen de figuren in tegengestelde richtingen. Je zag dus een figuur naar je toekomen en een ander van je wegllopen. In het midden ontmoette ze elkaar en liepen verder.

Beeld je in: in de ruimte hingen 20-30 ‘schermen’ achter elkaar, met 10cm afstand. De schermen zijn fijne doeken waarop de beelden verschijnen. Je kon de installatie niet alleen bekijken vanuit twee kopse kanten, maar je kon er ook rond. Dat maakte het zo fascinerend.

Reflecties

In een [interview](#) vertelt hij hoe het allemaal begonnen is en hoe hij de mens beleeft, een lichaam en een geest: “We are a moving image.” Een recent [interview](#) over zijn jeugd.

Ik ben geboeid door zijn verhaal én door zijn werk. Ik kan de video’s niet bekijken zonder hem te horen vertellen. Het is boeiend voor mij hoe hij tot zijn inzichten komt door zijn kunst en omgekeerd. Voor een beter begrip van deze kunstenaar moet je even je tijd nemen en een lang gesprek met Viola uit 2010 (> 1 uur) bekijken: [klik hier](#). Daarin geeft hij zijn visie op de mens en de wereld. “*Slow down*” is een van de basis-kenmerken van zijn werk. In zijn video’s verloopt het proces erg traag. In het gesprek vertelt hij wat dat belangrijk maakt. Je ziet zoveel meer wanneer de beweging zeer traag verloopt.

Hij haalde inspiratie uit gedichten en quotes. Bv. een zin van [Ibn ‘Arabi](#) (1165-1240): “*The self is an ocean without a shore, gazing upon it, has no beginning or no end, in this world and the next.*”. Of een quote: “*You got to have a little emptiness in everything you do. You can’t complete it. Once you complete it, it is over.*”

Of uit de prachtige [Japanse Death Poems](#).

Iedere generatie moet ‘hét Verhaal’ opnieuw vertellen, met nieuwe beelden, met nieuwe technieken. Het blijft echter een herhaling van ‘hét Verhaal’.

Welk verhaal vertel jij over je ‘zelf’? Wat vertel je over ‘zelf’?

Wat antwoord jij op de vraag: “Wie ben jij?”?

In welke groter Verhaal past jouw verhaal?

In welke mate en op welke manier is Het Grote Verhaal deel van jouw verhaal over je ‘zelf’?

Naast het verhalen is het vertragen van de beweging noodzakelijk voor Viola om de beweging helemaal te kunnen waarnemen.

Je kunt de bewegingen van ‘zelf’ maar ontdekken als je vertraagt, wanneer je trager waarneemt, trager denkt, trager antwoordt.

Rik Wouters

De kunstenaar

[Rik Wouters](#) (Mechelen, 1882 – Amsterdam, 1916) was een Belgisch beeldhouwer, kunstschilder, tekenaar en etser. Hij wordt tot de stroming van het fauvisme gerekend.

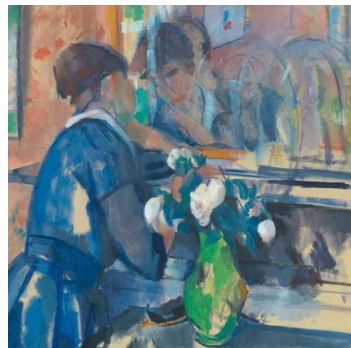
De kunst van Rik Wouters is bovenal een overvloed aan kleur en authentieke, simpele, ontroerende onderwerpen. Doorheen zijn visuele taal, de opbouw van zijn onderwerpen en de heldere rijkdom van zijn palet, ontwikkelde hij een avant-gardistische stijl, hoewel ook de vergelijkingen met

Ensor, Cézanne of ook Renoir nooit ver te zoeken waren. Rik Wouters kon op de waardering van zijn tijdgenoten rekenen; zijn overweldigend talent, dat echter snel door de Eerste Wereldoorlog en zijn ziekte het zwijgen werd opgelegd, laat ons een fascinerend en meesterlijk kunsterfgoed na.

Werken van Rik Wouters vindt je op [Pinterest](#)

Rik Wouters en Nel (1914)

Dame in het blauw voor een spiegel
(1914); olieverf op doek

Het zotte geweld, 1912. Wouters maakte het beeld in zijn atelier te Bosvoorde (Brussel). Hij wilde breken met het kille academisme en kreeg inspiratie na het zien van de Amerikaanse ballerina Isadora Duncan, wier wilde Skythendans beroemd was. In het gezelschap van zijn vrouw Nel woonde hij in december 1907 een opvoering van l'Isadorable bij in de Brusselse Muntshouwburg. Met een zieke Nel als model creëerde hij een extatische en schaterlachende danseres in beweging. Vijf jaar zou hij eraan werken. Hij plaatste het twee meter hoge beeld op een sokkel om de veerkracht extra te benadrukken. Oorspronkelijk heette dit meesterwerk van de beeldhouwkunst De dwaze maagd. Later raakte Het zotte geweld in zwang.

Dit werk staat in het [Middelheim Museum](#), Antwerpen

Reflecties

Dit is het enige echt levendige beeld van Rik Wouters. Ik heb ooit een foto gezien (maar vind ze niet terug) van de wijze waarop Nel poseerde voor het beeld: ze hing in touwen die aan de zoldering waren vastgemaakt, in de houding zoals het beeld toont.

Doordat het beeld slechts op de tenen van één voet rust lijkt het alsof de vrouw dadelijk de lucht in zal springen. Het beeld drukt voor mij uit hoe intense vreugde je kan optillen uit de zware materie. De vrouw ontsnapt uit het beeld.

‘Zelf’ heeft geen gevoel, geen volume, geen gewicht, geen vorm, geen klank, geen geur, geen smaak, geen kleur. Dat zijn allemaal elementen die jij moet aandragen om je ‘zelf’ zichtbaar te kunnen maken voor mensen. En dan nog wordt het zichtbaar als een raadsel. Het ‘zelf’ dat via de vorm van het beeld ‘Het zotte geweld’ in de wereld ‘springt’ is niet de vorm van het beeld. Door enthousiast naar het beeld te kijken en samen met het kijken naar het beeld te ‘springen’ kan je ‘zelf’ even ervaren. Dat is de kracht van het beeld: het helpt jou om ‘zelf’ uit je lichaam te ‘springen’, uit de materiële vorm van jezelf.

‘Zelf’ lijkt op de wind. Die kan je niet zien. Wanneer de takken en de bladeren bewegen weet je dat de wind passeert, maar de beweging van de takken is niet de wind. ‘Zelf’ laat zich niet kluisteren in materie. De materie en de middelen waarmee de kunstenaar werkt zijn van hem, niet van het ‘zelf’.

In welke mate is jou ‘zelf’ gekluisterd aan de ‘zware elementen’ van je lichaam en je geest? Via de dans kan je de lichtheid van je lichaam ervaren. Dat kan ook via meditatie.

Hoe verlaat je het ‘zware’? Hoe licht of hoe zwaar weegt ‘zelf’ voor jou?

Ordenen, selecteren en
keuzes maken zijn deel
van het 'kunstwerk'.

*Francis
Gastmans*

Installatie "zelf" - Amsterdam 2018

Reflecties

‘Zelf’ drukt zich voor mij uit in een *verhaal*. Voor dat verhaal kan je alle talen gebruiken, woordentalen en beeldende talen. Welke taal je gebruikt is op zich niet belangrijk, evenmin als de perfectie van de vaardigheden die je inzet om die taal uit te drukken.

Mijn installatie vertelt mijn verhaal, maar het is - zoals de ‘spiegelbeelden’ van Geertje Kapteijns - een ‘spiegelverhaal’ waarin jij jouw verhaal op kunt projecteren. Het is het verhaal van de weg die vertrok bij de verwondering die ik als kind had over de grote hoeveelheid wonderlijke elementen waarmee de wereld is opgebouwd. Gaandeweg werd mijn wereld begrensd, niet door de wereld zelf maar door de grote mensen die de wonderen namen gaven, ze ordenden, ze indeelden in soorten en daarenboven nog eens duidelijk maakten wat volgens hen ‘goed’ is en wat ‘niet-goed’ of ‘slecht’ of zelfs ‘gevaarlijk’. Om mijn beeld van ‘zelf’ te vormen heb ik als kind (onbewust) keuzes gemaakt: Wat vind ik belangrijk zelfs als de grote mensen dat niet vinden? Waar let ik op, waar let ik niet (meer) op? Waar verstop ik mijn geheimen? Ik hebt een eigen indeling gemaakt die best mocht afwijken van wat de grote mensen vertelden. Tegelijkertijd ben ik gestart met het innerlijk vertellen van mijn verhaal: Wat hoort bij mij, wat niet? Wat zijn de grenzen van mijn wereld? Wie mag er allemaal in wonen? Wie mag er in schuilen?

Ik beleef ‘mezelf’ als een open ruimte (Open Space), geen gesloten wereld alleen bewoond door een vast ‘ik’. ‘Mezelf’ is een verhaal van verbindingen en ontmoetingen, met mezelf, met anderen, met dieren en planten. Een ontmoetingsplek is geen ruimte die permanent bewoond wordt door steeds hetzelfde ‘ik’. Mijn ‘zelf’ kán niet louter ‘alleen van mij’ zijn. Alles wat ik voel, denk en doe wordt steeds beïnvloed door ontmoetingen, ieder moment, tot in de kleinste details, sinds mijn geboorte. Ik ervaar ‘mezelf’ steeds als een ‘zelf in relatie met anderen’. ‘Mezelf’ kan enkel in een interafhankelijke relatie met anderen ontstaan en leven en transformeren.

*“Het gevoel dat je uniek bent en gescheiden van de anderen
is een optische illusie van het bewustzijn.”
(A.Einstein)*